

Проучване на застрахователните потребности в Горския сектор

д-р Иван Владимиров Лазаров

Настоящото проучване е част от дисертационния ми труд на тема „Организация на застрахователното посредничество в горския сектор на България“, разработен под научното ръководство на проф.д.ик.н. Диана Иванова Георгиева.

Дисертацията е защитена успешно на 03.06.2021г., в професионално направление „Администрация и управление“, научна специалност „Организация и управление на производството (горско стопанство и горска индустрия)“.

Проучването на застрахователните потребности в Горския сектор е реализирано на два етапа, чиито резултати са анализирани и обобщени в следващото изложение.

Пилотно проучване на застрахователните потребности в Горския сектор /ГС/

Проучването на застрахователните потребности на Горския сектор в България е съществена част от цялостното изследване. Идентифицираните потребности от застраховане на сектора са основа за разработването от страна на застрахователи (компании и посредници) на подходящи застрахователни продукти, адекватни на съществуващите и потенциалните рискове.

Първият етап е пилотното проучване, проведено в периода на м. юни-юли 2019 г. За осъществяването му е разработен и апробиран въпросник за структурирано интервю, съдържащо 20 въпроса, характеризиращи състоянието на активите в Горския сектор и практиките на застраховането им. Анкетната карта е създадена посредством техническите възможности на online формуляр в Google¹ и се съдържа в Приложение № 3 от дисертационно проучване.

Основната цел на пилотното проучване е да определи дали избраната методика и инструментариум работят на практика. За постигане на максимална достоверност, анкетната карта е предоставена преимуществено на лица, работещи в двата сектора,

¹https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSckIzHz2-oeEHs6kTvg9354Qgiz6EFDgcsrRTJeRT4s6XVdvg/viewform?usp=sf_link

застрахователния и горския. Третата група са преподаватели в университети, специализирани в преподаването на лесотехнически и застрахователни дисциплини. С оглед прилагането на метода на триангулацията, анкетната карта е попълнена от трите групи, които дават три гледни точки, а именно на работещи в горския сектор, на застрахователи, и на представители на академичната общност.

Въпросникът е изпратен по електронен път на повече от 100 експерти. В периода от 18.06.2019 г. до 09.07.2019 г., са върнати общо 44 бр. попълнени анкетни карти, близо 50%. От участниците не е изисквана лична информация, което е основание да се приеме, че предоставените отговори, мнения и оценки са достоверни и обективни. Извадката е формирана на принципа на отзовалите се, като въз основа на получените отговори на въпросите от половината от анкетираните, се установи точно описание на състоянието и практиките за застраховане в Горския сектор.

В следващото изложение са разгледани последователно въпросите, чиито отговори дават достоверна информация за състоянието на изследвания проблем в Горския сектор. Въз основа на получените резултати може да се направи извода, че експертите определят като най-важен риск пожарите, на второ място нареждат кражбите и на трето място са природните бедствия.

Едва на четвърто място се подреждат трудовите злополуки, за които работодателите са отговорни и трябва превантивно да имат грижата да застраховат заетите в съответното предприятие, проявявайки корпоративна и социална отговорност.

Ранжирането на рисковете в ГС от страна на анкетираните се потвърждава от регистрираните застрахователни събития през последните години: пожари, кражби и рискове, вследствие на природни бедствия. В резултат на реализираните се рискове от горски пожари е унищожено огромно количество дървесина, обезлесени са територии, влошени са горските насаждения, намалени са защитните функции на горите и водохранната им роля, увеличена е почвената ерозия най-вече в планинските райони. Едновременно с това на голяма опасност са изложени животни и хора, производствени сгради и жилища, инфраструктура и други обекти, които могат да бъдат засегнати пряко или косвено от огнената стихия. Посочените обекти са застраховаеми по своята същност и чрез съответната застраховка техните собственици биха могли да бъдат защитени и обезщетени при евентуалното реализиране на покрити рискове.

От обработените резултати стана ясно, че най-познатите видове застраховки сред анкетирания експерти са задължителна застраховка „Гражданска отговорност на автомобилистите“ и доброволна застраховка на сухопътни превозни средства (без релсови превозни средства) „Каско на МПС“, като всяка от тях е позната на 97% от анкетирания, дали отговори „Да“ на поставения въпрос. Тези отговори не са изненадващи, тъй като на българския застрахователен пазар доминира автомобилното застраховане (около 2/3 от пазара), традиционно водещо за целия застрахователен сектор през последните 10 години.

Повече от половината експерти (57%) идентифицират като най-съществен проблем за Горския сектор „незаконната сеч“. Почти равностойни, но с много по-малък дял са отговорите: „корупцията“ (15%) и „заплащането на служителите в сектора“ (13%). И двата проблема са в обхвата на мениджмънта на Горския сектор, единият свързан с администрацията, а другият – с управлението на персонала, в частност с мотивацията на персонала². Съгласно анкетирания, на второ място след незаконната сеч, като основен проблем в Горския сектор е поставена корупцията (15%).

Незаконната сеч е вид кражба и същевременно е риск, който би могъл да бъде застрахован. По аналогия на други застраховаеми рискове свързани с незаконно отнемане на застраховано имущество и „незаконната сеч“ представлява застраховаемо събитие. „Стопанисването на горите“ се нарежда на четвърто място сред проблемите на Горския сектор, отново въпрос, пред който са изправени управляващите на всички равнища.

Според анкетирания, управлението на риска и вземането на решения по отношение на сключването на застраховки в териториално поделение се осъществява на първо място от застрахователна компания, на второ място от застрахователен брокер и на трето от специалист от териториалното поделение. Едва на четвърто място остава застрахователния агент. Очертаната картина е обяснима с обичайните практики в сектора свързани с начина на избор на застрахователна компания, предлагане на застрахователни продукти и извършване на застрахователни услуги. Налага се извода, че ролята на застрахователното посредничество в процеса на разпространение на продуктите все още остава неизяснена. Обнадеждаващо е, че повече от половината отговорили (57,1%) все пак оценяват ролята на застраховането като съществено за управлението на рисковете в Горския сектор. Това може да се тълкува също като повишаване на застрахователната култура в сектора. Същевременно останалите отговори

² Петков А, Н. Нейков. Кооперативен и корпоративен мениджмънт, С. 2011

са показателни за необходимостта от сериозна работа от страна на застрахователните компании и застрахователните посредници в посока популяризиране на застрахователните продукти и необходимост от трансфериране на рисковете към застраховането, с оглед доброто им управление.

С попълването на анкетата е дадена възможност на експертите да подредят по степен на значимост всеки от предварително изброените от автора рискове, спрямо собствените си възприятия и знания. Степенувайки по важност рисковете, анкетираните поставят на първо място тези, свързани с живота и здравето на служителите в Горския сектор и на второ място рисковете, свързани с настъпването на пожар и природни бедствия. Щетимоста, в следствие на настъпването на откритите се рискове, не е съпоставима, но въпреки това хората логично считат живота си за по-важен, спрямо загубата на материални активи. Резултатите са обясними и с това, че проучването е извършено основно сред експерти с висока квалификация (75% от анкетираните притежават магистърска образователна степен).

Отговорите на анкетираните подреждат активните застраховки в териториалните поделения за 2019 г. в следния ред: 1-во място – Гражданска отговорност; 2-ро място – Каско на МПС; 3-то място – Задължителна трудова злополука и 4-то място – Щети на имущество. Имуществените доброволни застраховки остават много по-назад в подреждането, което е резултат както от недобрата информираност на експертите, така и от приоритетното влагане на свободните парични средства в други области, различни от застраховането. Според резултатите, най-голям дял на активните доброволни застраховки имат застраховките Каско на МПС и Щети на имущество. Тези застраховки са с най-голям материален интерес, най-лесно продаваеми и с най-голяма печалба за разпространяващите ги застрахователни посредници. Съответни на отговорите за активните застраховки са получените отговори на въпроса за изплатените застрахователните обезщетения. Подреждането е аналогично на предходния въпрос: 1-во място – Каско на МПС, 2-ро място – Гражданска отговорност на автомобилистите и 3-то място – Щети на имуществото.

Като цяло експертите изразяват задоволство от размера на изплатеното обезщетение и застрахователната услуга. По-колебливи са отговорите на застрахованите, относно времето за разглеждане на предявената претенция от страна на застрахователните компании и реалното получаване на застрахователното обезщетение. Донякъде

застрахователната услуга е задоволителна, но има какво да се желае както по отношение на конкретните продукти, така и по отношение на процеса по ликвидирането на предявените искиове. Процесът, свързан с организацията на разпространението, както и преките ползи от конкретните продукти, също следва да бъдат изяснени. Неясна остава основната функция на застрахователния брокер, а именно ролята му в процеса преди фактическото сключване на дадена застраховка. Освен, че застрахователният брокер следва да избере най-подходящия продукт той трябва да се пребори и за допълнителни клаузи или изключения, защитаващи по най-добрия начин индивидуалните потребности на застрахованото лице.

Посочените от експертите като приоритетно използвани компании са ДЗИ „Общо застраховане“ ЕАД и ЗАД “Булстрад Виена Иншурънс Груп”. И двете компании са дружества с най-дълга история в застраховането в страната, устойчиво запазили пазарните си дялове до настоящия момент. Според данни на КФН, двете компании заемат съответно 3-то и 2-ро място по показателя „брутен премиен приход“, реализиран през 2019 г.

Според анкетиранияте, инициативата за популяризиране на ползите от застраховането трябва да бъде на първо място на застрахователните посредници и на следващо – на предприятията от ГС. Отговорите логично правят връзка между търсене и предлагане, между застрахователни компании, посредници и предприятията или институциите от Горския сектор. Застрахователните компании би трябвало да активизират работата си, като разработят и предложат адекватни на търсенето и конкретните нужди, застрахователни продукти. Специалистите от предприятията и институциите от ГС, от своя страна, е необходимо да осъзнаят значимостта на застраховането за по-доброто управление на рисковете и да предприемат необходимите практически действия в тази посока.

Следващите въпроси са от групата „квалификационни въпроси“ като получените отговори по тях очертават профила и характеристиките на анкетиранияте. В случайната по своя характер извадка, с почти равностойно участие, са две групи анкетирани: представители на предприятия, или институции в Горския сектор (27%) и застрахователни посредници (28%). Те формират повече от половината от анкетиранияте, около 55%. Сравнително малък е дялът на представители на застрахователни компании, университети, образователни и научни институции.

Анализирайки отговорите на отворения въпрос за заеманата длъжност от експертите, над 50% от анкетиранияте са въвели собственооръчно заеманата от тях позиция, като ясно се

вижда, че има представители на всички сектори и йерархични нива на управление. Най-голяма част от анкетираниите експерти притежават магистърска образователна степен (75%), следвани от преподавателите, притежаващи докторска научна степен (10%). И все пак доминиращо присъствие имат застрахователите, застрахователните посредници и заетите служители и работници в Горския сектор.

Тези резултати предполагат познания в областта на застраховането и практиките в Горския сектор, както и осъзнато оценяване ролята на застраховането за по-добро управление на рисковете.

Въпросът, оценяващ застрахователната култура, е формулиран с възможност за свободно дефиниране на отговорите от страна на анкетираниите. От всички анкетирани около половината 43.18 % са дали собственото си виждане за ролята на застраховането в живота и бизнеса като цяло, без да изпадат в конкретика по отношение на Горския сектор. В резултат на обобщаването на резултатите се стигна до извода, че най-общо експертите имат позитивна нагласа за застрахователния бизнес. Според 79% от анкетираниите ролята на застраховането като цяло е положителна, като част от по-интересните отговори на въпроса са: „Важна и съществена.“, „Ролята на застраховането е огромна, но хората са незаинтересовани в тази насока.“, „Внася спокойствие и спомага планирането“, „Положително. Ниските доходи са най-големият проблем. От там идва и ниската застрахователна култура“, „Полезно и почти задължително за една развита държава“, „Изключително важна, но недооценена в България“, „Важен социален буфер“, „Необходимост, за която българинът все още не е образован.“

Същинско проучване за определяне на ролята на застраховането като съвременен инструмент за управление на рисковете в ГС

Въз основа на получените резултати от пилотното проучване, на втори етап се проведе същинското проучване, като част от цялостния авторов модел. При разработване на инструментариума за проучването се взеха предвид резултатите от пилотното проучване, като се редуцира броя на въпросите и се стесни обхвата им. Също така бе поставен фокус върху изследване на експертното мнение само на разпространителите на застрахователни продукти и услуги. Счита се, че именно в специфичната разпространителска роля на застрахователния брокер се корени бъдещият успех на един нов застрахователен продукт,

какъвто е т.н. „горска застраховка“.

С проучването се цели да се изясни ролята на застраховането като съвременен инструмент за управление на рисковете в горския сектор на България. Стремежът е да бъде определено най-точно състоянието и практиките в сектора, според експертното мнение на разпространителите на застрахователни продукти и услуги, преимуществено на застрахователните брокери.

Същинското проучване е извършено в периода на м. март до април 2020 г. За осъществяването му е разработен и апробиран въпросник за структурирано интервю, съдържащ 7 въпроса, характеризиращи експертното мнение на разпространителите на застрахователни продукти и услуги, застрахователи и застрахователни брокери. Анкетната карта е създадена отново посредством техническите възможности на online формуляр в Google³. Въпросникът е изпратен по електронен път на повече от 100 застрахователни експерти, представляващи първите 100 застрахователни брокера по реализиран през 2019 г. брутен записан премиен приход в полза на застрахователи и презастрахователи със седалище в Р България. Представителите на тези брокери са реализирали 88% (1 391 473 605 лв.) от общия брутен премиен приход реализиран за 2019 г. (1 566 886 055 лв.).

В периода от 12.03.2020 г. до 18.04.2020 г., са попълнени въпросници от общо 63 % от анкетираните, като 83.7% от тях са експерти от застрахователни посредници (предимно застрахователни брокери) и 16.3% са експерти от застрахователни компании.

В следващото изложение са разгледани последователно въпросите, чиито отговори дават достоверна информация за състоянието на изследвания проблем в Горския сектор.

³ https://docs.google.com/forms/d/1VTItEPMo_7Fm4H68M65f8hSCwkacOTLUxsitZOj-z2g/edit

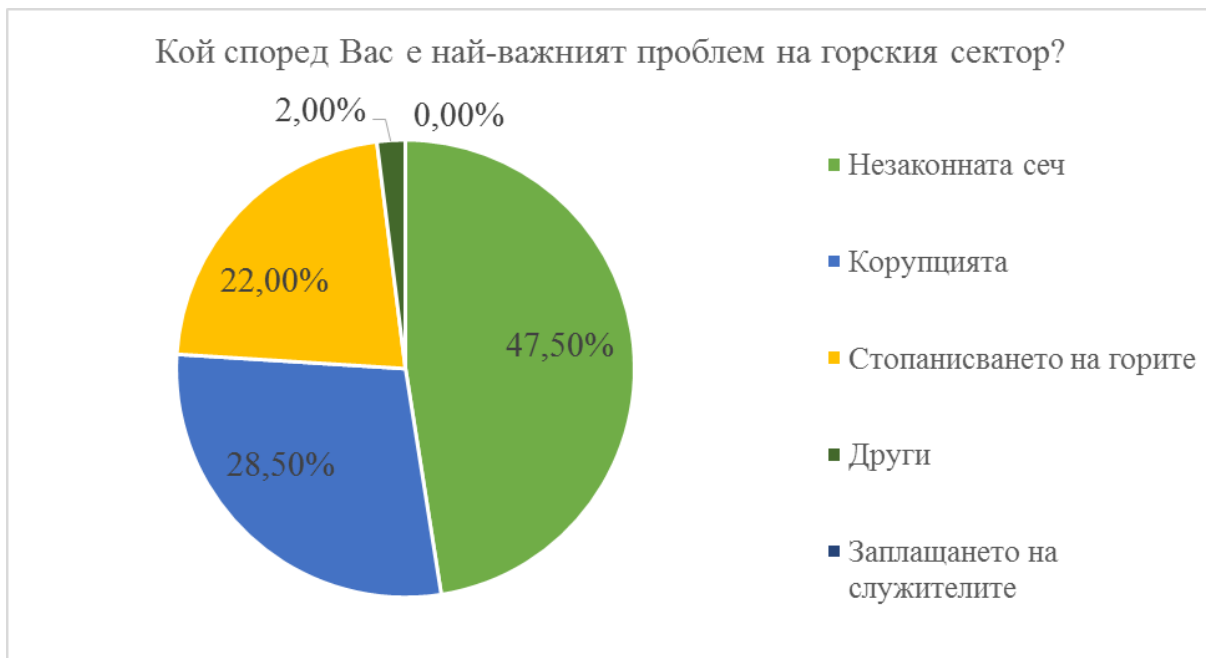

Фигура 1. Отговори на анкетираните за ролята на застраховането за по-добро управление на рисковете в горския сектор.

В отговорите на посочения въпрос, целящ получаването на една обобщена експертна оценка, се откроява мнението на експертите, че застраховането има своята роля в горския сектор, както и че тя е съществена. Този резултат е обнадеждаващ за настоящото изследване, защото демонстрира както потенциал за развитие на застрахователната услуга, така и подчертан интерес от страна на разпространителите (застрахователни брокери), за активното им участие в процесите на управление и трансфериране на риска от горския сектор към застрахователите. В проучването се посочва необходимостта от сериозна и мащабна информационна кампания за задачите на сектора и алтернативите за тяхното решаване. С отговорите на въпроса е засвидетелстван интереса на разпространителите, но той е твърде общ. „Горската застраховка“ сама по себе си е сложен, дори екзотичен застрахователен продукт без практики на използване в нашата страна, както от разпространители, така и от застраховани. Разпространителите са тези, които ежедневно търсят възможности за реализиране на продуктите си, като те винаги са ориентирани към продажбата. Всеки професионален брокер поставя интересите на клиентите си на първо място, като е в готовност да ги защитава през целия застрахователен период. Водещо в

отношенията между брокер и клиент е изграждането на доверие.

За да е успешен обаче брокерът, разпространяващ подобен продукт следва да има опит в дистрибуцията на продукти както за чужди застрахователи, така и на чужди пазари. В този смисъл конкретните застрахователни брокери, които биха могли да предложат продукта „горска застраховка“ силно се редуцират. Малко са брокерите в страната разпространяващи застрахователни продукти на западни застрахователни компании или на външни за страната пазари.

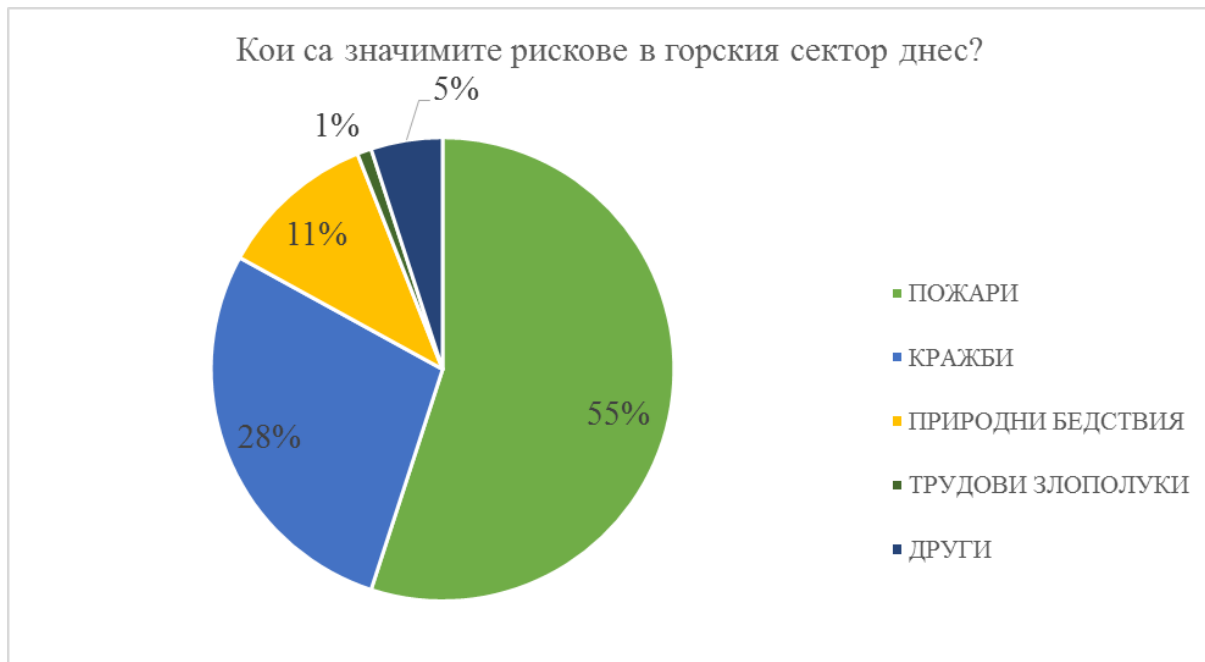

Фигура 2. Отговори на анкетираните за най-важните проблеми на горския сектор

С втория въпрос е направен опит да бъдат степенувани и откроени най-важните проблеми на горския сектор, видни от фигура 2. От отговорите на експертите става ясно, че анкетираните са информирани за актуалното състояние на горския сектор и съпътстващите го особености. Характерни черти на всеки застрахователен брокер са да бъде както силно мотивиран в работата си, така и да е запознат със специфичните особености на всеки отличителен сектор и съответните обекти на застраховане.

Видно е, че на първо място като най-съществен е определен въпросът за незаконната сеч в ГС. Това е сериозен проблем от застрахователна гледна точка, защото в крайна сметка като всяка кражба е важно да се стигне до задържане на извършителя и разбира се до ефективно наказание. По-задълбоченият анализ на отговорите показва тяхната свързаност,

корупцията и стопанисването на горите са все проблеми, които благоприятстват незаконната сеч. Осигуряването на застрахователна защита неминуемо ще внесе известно спокойствие в сектора. Трябва обаче сериозно да се помисли не само за санкциониране, но и за ефективна превенция и превъзпитание на нарушителите от страна на съответните органи.

Фигура 3. Отговори на експертите за значимите рискове за сектора

Отговорите дадени на този въпрос (Фигура 3), открояват с най-голям дял (55%) риска от настъпване на горски пожар. Именно поради това обстоятелство, дисертационният труд се фокусира върху горските пожари и необходимостта от застраховането на този риск. Следва ясно да се подчертае, че горските пожари на територията на страната имат своя специфика по отношение на причините за възникването им. Съгласно официална статистика на ИАГ всяка година над 70% от причините за възникване на горски пожари в страната се дължат на човешка небрежност, свързана с не добри практики на умишлено подпалване на ниви, ливади и стърнища, намиращи се в непосредствена близост с горски масиви. По този начин се получава привнасяне на пожара в горските територии. Полученото експертно мнение може да се тълкува като потвърждение за наличието на възможност за справяне с проблема, чрез трансфериране на риска към застрахователи, способни да поемат отговорности от този вид. В

дисертационния труд е изяснен въпроса за съвременните възможности, използвани от застрахователите за оценка и предвидима вероятност от настъпване на риска от горски пожари, в резултат на климатични промени.

Сериозно е предимството на „горската застраховка“, защото освен защита от горски пожари, чрез нея би могло да се осигури и защита от рискове срещу кражби и настъпили вреди, в резултат на природни бедствия, като буря, измръзване, осланяване и др.

Фигура 4. Степенуване по значимост от 1 до 5 рискове в горския сектор (1 е най-съществен, 5 е най-маловажен)

От отговорите за степенуване значимостта на рисковете в горския сектор, Фигура 4 се вижда ясно, че застрахователните брокери определят като най-значими рисковете свързани с настъпване на пожар и природни бедствия. Получените резултати от този въпрос повтарят изразеното мнение от предходния въпрос, показвайки друг разрез на един и същи проблем. Решението отново е възможно, чрез сключването на „горска застраховка“ с покрит риск пожар и природни бедствия.

Фигура 5. Причина за липса на практика на застраховане на горски насаждения в България

Фигура 5 показва, че най-голямата част (55 %) от анкетирания експерти смятат, че липсва интерес към „горската застраховка“ в България, защото не се разбират предимствата на продукта. От една страна това може да се тълкува като проява на недостатъчно висока застрахователна култура на мениджърите, управляващи горските територии – държавна собственост, а от друга страна се срещат и изненадани разпространители, които тепърва научават за наличието и възможностите на „горската застраховка“. Трети смятат, че липсва предлагане.

Едно е сигурно, едва когато се проумяят ползите на продукта и за двете страни (застрахователни брокери, разпространители и потенциални клиенти), тогава тази застраховка ще има бъдеще и приложение в България.

С последния отворен въпрос на анкетата се предостави възможност на специалистите да споделят собственото си мнение, относно популяризирането и разпространението на застраховка на горски насаждения в България. От всички 65 получени отговора 23 – ма от анкетирания са формулирали лична позиция по въпроса. Групираны са по интересните отговори в следващото изложение:

1. „Смятам, че е необходимо да има такъв застрахователен продукт. Да има достатъчно разбрана от обществото кампания, която да накара хората да осъзнаят предимствата и ползите от такъв вид застраховане.“

2. „Би било добре да се популяризира подобен застрахователен продукт, т.к. е от

особена важност горите да са защитени.“

3. „Необходима е активна работа на застрахователния сектор, Министерство на земеделието и горите, браншови организации и медии.“

4. „Застраховането носи много ползи на онези, които го използват професионално и затова популяризирането и разпространението би било нещо положително. Инициативата трябва да е от двете страни – и от застрахователите и от потенциалните клиенти, директно или чрез посредници.“

5. „Необходима е по-широкомащабна разяснителна дейност от страна на застрахователите и съвместни кампании заедно със средствата за масова информация, най-вече телевизионните компании през зимата и пролетта, с оглед на повишения риск от пожари и незаконна сеч в горите в следващите ги сезони.“

6. „След като се реши проблема със собствеността на горите, незаконната сеч и инвестициите в сектора, неминуемо ще възникне застрахователен интерес.“

В заключение, въз основа на резултатите от проучването е оценена съществената роля на застраховането за горския сектор. Този резултат показва потенциал за създаване и развитие на специфични застрахователни продукти и съответни застрахователни услуги за сектора.

Изявен е интерес от страна на разпространителите на застрахователни продукти (застрахователи и посредници) към продукта „горска застраховка“ и същевременно оценяването ѝ като сложен и екзотичен застрахователен продукт. В ранжирането на проблемите в горския сектор експертите поставят на първо място незаконната сеч и корелацията ѝ с корупцията и стопанисването на горите.

Повече от половината от анкетираните експерти открояват риска от настъпване на горски пожари като номер едно, въз основа на статистиката през последните години и техния опит. Застрахователните брокери оценяват също рисковете в горския сектор, като най-значими според тях са рисковете от пожар и тези от природни бедствия.

Анкетираните експерти изразяват мнения, че липсва интерес към застрахователния продукт „горска застраховка“, поради неразбиране на предимствата ѝ, както и на ползите за заинтересованите страни и за обществото като цяло.

Свободно изразените мнения на анкетираните потвърждават, че липсата на интерес

е в резултат от непознаване на продукта и че е необходима активна работа на застрахователния сектор, Министерство на земеделието храните и горите, браншови организации и медиите в тази посока.